

Тема уроку. Прямокутний паралелепіпед.

Мета уроку: формування понять: прямокутний паралелепіпед, куб, лінійні виміри прямокутного паралелепіпеда; вивчення властивостей діагоналей прямокутного паралелепіпеда.

Обладнання: моделі прямокутних паралелепіпедів, схема «Види паралелепіпедів» (див. с. 45).

I. Перевірка домашнього завдання

1. Фронтальне опитування.

- 1) Дайте означення паралелепіпеда.
  - 2) Сформулюйте відомі вам властивості граней і ребер паралелепіпеда.
  - 3) Сформулюйте відомі вам властивості діагоналей паралелепіпеда.
  - 4) Чим є для паралелепіпеда точка перетину його діагоналей?
2. Перевірити правильність виконання задач № 29 і 32 можна за допомогою запитань. Запитання до задачі № 29
- 1) Яка фігура лежить в основі паралелепіпеда? (*Відповідь.* Паралелограм.)
  - 2) За якою формулою можна знайти площу основи? (*Відповідь.* $S = ab \sin \gamma$.)
  - 3) Чому дорівнює площа основи паралелепіпеда? (*Відповідь.* 24 м^2 .)
  - 4) Користуючись якою теоремою, можна знайти площу бічної поверхні паралелепіпеда? (*Відповідь.* Теоремою про площу бічної поверхні прямої призми.)
  - 5) Чому дорівнює площа бічної поверхні паралелепіпеда? (*Відповідь.* 140 м^2 .)
  - 6) Чому дорівнює повна поверхня паралелепіпеда? (*Відповідь.* 188 м^2 .)

Запитання до задачі № 32

- 1) Яка фігура лежить в основі паралелепіпеда? (*Відповідь.* Ромб.)
  - 2) Чому дорівнює менша діагональ основи? (*Відповідь.* a .)
  - 3) Чому дорівнює менша діагональ паралелепіпеда? (*Відповідь.* $a\sqrt{2}$.)
  - 4) Чому дорівнює більша діагональ основи? (*Відповідь.* $a\sqrt{3}$.)
  - 5) Чому дорівнює більша діагональ паралелепіпеда? (*Відповідь.* $2a$, $a\sqrt{2}$.)
3. Самостійна робота.

Наводимо дві самостійні роботи, кожену з яких подано у двох варіантах. Учитель обирає одну із них, яка відповідає рівню навчальних можливостей класу.

Самостійна робота № 1

В основі прямого паралелепіпеда лежить ромб. Висота паралелепіпеда дорівнює 8 см, діагоналі паралелепіпеда дорівнюють:

варіант 1 — 10 см і $\sqrt{89}$ см;

варіант 2 — 17 см і 10 см. Знайдіть:

- а) довжину більшої діагоналі основи; (2 бали)
- б) меншу діагональ основи; (2 бали)
- в) сторону основи паралелепіпеда; (2 бали)
- г) площу основи паралелепіпеда; (2 бали)
- д) площу бічної поверхні паралелепіпеда; (2 бали)

е) кут нахилу більшої діагоналі паралелепіпеда до площини основи. (2 бали)
Відповідь.

Варіант 1. а) 6 см; б) 5 см; в) $\frac{\sqrt{61}}{2}$ см; г) 15 см^2 ; д) $16 \sqrt{61} \text{ см}^2$; е) $\arcsin \frac{4}{5}$.

Варіант 2. а) 15 см; б) 6 см; в) $\frac{3}{2} \sqrt{29}$ см; г) 45 см^2 ; д) $48 \sqrt{29} \text{ см}^2$; е) $\arcsin \frac{8}{17}$.

Самостійна робота № 2

В основі прямого паралелепіпеда лежить ромб, менша діагональ якого дорівнює d . Більша діагональ паралелепіпеда дорівнює $2d$ і утворює кут α :

варіант 1 — з бічним ребром;

варіант 2 — з основою паралелепіпеда.

Знайдіть:

а) довжину бічного ребра; (2 бали)

б) більшу діагональ основи; (2 бали)

в) площу основи паралелепіпеда; (2 бали)

г) довжину сторони основи; (2 бали)

д) площу бічної поверхні паралелепіпеда; (2 бали)

е) кут нахилу меншої діагоналі паралелепіпеда до площини основи. (2 бали)

Відповідь.

Варіант 1. а) $2d \cos \alpha$; б) $2d \sin \alpha$; в) $d^2 \sin \alpha$; г) $\frac{d}{2} \sqrt{1 + 4 \sin^2 \alpha}$; д) $4d^2 \cos \alpha \sqrt{1 + 4 \sin^2 \alpha}$; е) $\arctg (2 \cos \alpha)$.

Варіант 2. а) $2d \sin \alpha$; б) $2d \cos \alpha$; в) $d^2 \cos \alpha$; г) $\frac{d}{2} \sqrt{1 + 4 \sin^2 \alpha}$; д) $4d^2 \cos \alpha \sqrt{1 + 4 \sin^2 \alpha}$; е) $\arctg (2 \sin \alpha)$.

II. Сприйняття та усвідомлення нового матеріалу

Прямокутний паралелепіпед

Прямий паралелепіпед, у якого основою є прямокутник, називається **прямокутним, паралелепіпедом** (схема «Види паралелепіпедів»).

Демонструються моделі прямокутних паралелепіпедів.

Усі грані прямокутного паралелепіпеда — прямокутники. Усі діагоналі прямокутного паралелепіпеда рівні. Довжини непаралельних ребер прямокутного паралелепіпеда називають його розмірами (вимірами). У прямокутного паралелепіпеда **три** лінійні виміри.

Прямокутний паралелепіпед, у якого лінійні виміри рівні, називається **кубом**.

Демонструється модель куба.

Далі формулюємо й доводимо теорему про квадрат діагоналі прямокутного паралелепіпеда.

Наводимо зразки записів на дошці і в зошитах учнів.

Теорема

Дано: $ABCD A_1 B_1 C_1 D_1$ — прямокутний паралелепіпед; $A_1 C = d$, $AB = a$, $AD = b$, $AA_1 = c$ (рис. 58. с. 50).

Довести: $d^2 = a^2 + b^2 + c^2$.

Доведення

$$\text{Із } \triangle AOC \quad AC^2 = AD^2 + DC^2 = a^2 + b^2.$$

$$\text{Із } \triangle AA_1C \quad A_1C^2 = AC^2 + AA_1^2 = a^2 + b^2 + c^2; \quad d^2 = a^2 + b^2 + c^2.$$

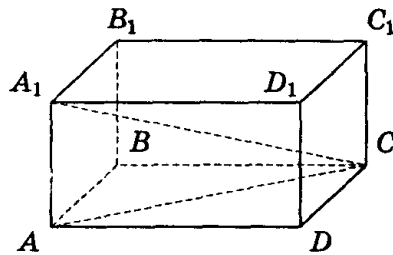

Рис. 58

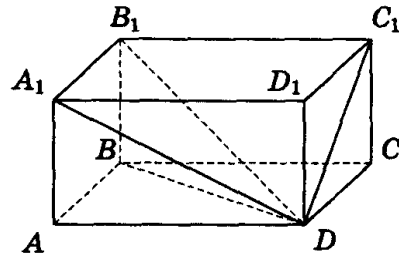

Рис. 59

Розв'язування задач

- Задача № 35 (1; 2) (с. 79).
- Знайдіть третій вимір прямокутного паралелепіпеда, якщо два його виміри дорівнюють 6 і 7 см, а діагональ паралелепіпеда дорівнює 11 см. (Відповідь. 6 см.)
- У прямокутному паралелепіпеді сторони основи дорівнюють a і b . Діагональ паралелепіпеда утворює з площиною основи кут α . Знайдіть бічне ребро. (Відповідь. $\sqrt{a^2 + b^2} \operatorname{tg} \alpha$.)
- У прямокутному паралелепіпеді діагональ d утворює з площиною основи кут α , а з бічною гранню — кут β . Знайдіть виміри паралелепіпеда. (Відповідь. $d \sin \beta$; $d \sqrt{\cos^2 \alpha - \sin^2 \beta}$; $d \sin \alpha$.)
- Знайдіть виміри прямокутного паралелепіпеда, якщо площі трьох його граней дорівнюють S_1, S_2, S_3 . (Відповідь. $\sqrt{\frac{S_1 S_2}{S_3}}$; $\sqrt{\frac{S_1 S_3}{S_2}}$; $\sqrt{\frac{S_2 S_3}{S_1}}$.)
- Знайдіть діагоналі прямокутного паралелепіпеда, якщо діагоналі його граней мають довжину d_1, d_2, d_3 . (Відповідь. $\sqrt{\frac{d_1^2 + d_2^2 + d_3^2}{2}}$.)
- Доведіть, що якщо діагональ прямокутного паралелепіпеда утворює з площинами його граней кути α, β, γ , то $\sin^2 \alpha + \sin^2 \beta + \sin^2 \gamma = 1$.

Доведення

Нехай в прямокутному паралелепіпеді $ABCDA_1B_1C_1D_1$ (рис. 59) $\angle B_1DC_1 = \alpha$, $\angle B_1DA_1 = \beta$, $\angle B_1DB = \gamma$, $B_1D = d$.

$$\text{Із } \triangle B_1DC_1 \quad BB_1 = d \sin \alpha.$$

$$\text{Із } \triangle B_1DA_1 \quad A_1B_1 = d \sin \beta.$$

$$\text{Із } \triangle B_1DB \quad BB_1 = d \sin \gamma.$$

Враховуючи властивість діагоналі прямокутного паралелепіпеда, маємо:
 $B_1B^2 = B_1C^2 + B_1A_1^2 + B_1D^2$, або $d^2 = d^2 \sin^2 \alpha + d^2 \sin^2 \beta + d^2 \sin^2 \gamma$,
 звідси: $\sin^2 \alpha + \sin^2 \beta + \sin^2 \gamma = 1$.

- Кути, які утворює діагональ прямокутного паралелепіпеда з його ребрами, дорівнюють α, β, γ . Доведіть, що $\cos^2 \alpha + \cos^2 \beta + \cos^2 \gamma = 1$.
- Задача № 39 (с. 79).
- Задача № 40 (с. 79).

11. Задача № 36* (с. 79).

III. Домашнє завдання

§ 5, п. 45—46; контрольні запитання № 23—26; задачі № 35 (3), 37, 38 (с. 79). Підготуватися до тематичного оцінювання № 1.

IV. Підведення підсумку уроку

Підведення підсумку уроку можна провести у формі математичного диктанту № 1. Якщо рівень реальних навчальних можливостей учнів класу досить високий, то можна провести математичний диктант № 2.

Математичний диктант № 1

Виміри прямокутного паралелепіпеда дорівнюють:

варіант 1—3 см, 2 см і 6 см (рис. 60);

варіант 2—2 см, 4 см і 4 см (рис. 61).

Знайдіть:

- довжину діагоналі паралелепіпеда;
- довжину діагоналі найменшої грані;
- площу найбільшої грані;
- площу найменшої грані;
- площу поверхні паралелепіпеда;
- суму відстаней від точки перетину діагоналей паралелепіпеда до всіх його вершин.

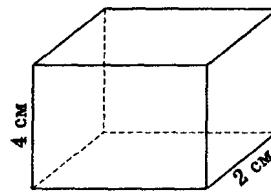

Рис. 61

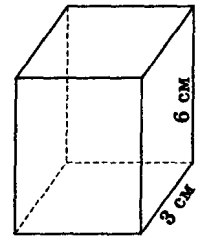

Рис. 60

Відповідь. Варіант 1. а) 7 см; б) $\sqrt{13}$ см; в) 18 см²; г) 6 см²; д) 72 см²; е) 28 см.

Варіант 2. а) 6 см; б) $2\sqrt{5}$ см; в) 16 см²; г) 8 см²; д) 64 см²; е) 24 см.

Математичний диктант № 2

У прямокутному паралелепіпеді діагональ утворює з основою кут α , а з бічною гранню кут β .

варіант 1: бічне ребро дорівнює H (рис. 62);

варіант 2: діагональ основи дорівнює d (рис. 63).

Знайдіть:

- діагональ паралелепіпеда;
- сторону основи, яка лежить проти кута β ;
- другу сторону основи паралелепіпеда;
- площу діагонального перерізу.

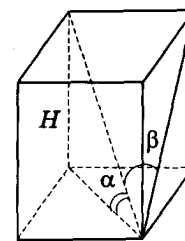

Рис. 62

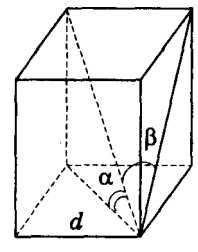

Рис. 63

Відповідь. Варіант 1. а) $\frac{H}{\sin \alpha}$; б) $\frac{H \sin \beta}{\sin \alpha}$; в) $\frac{H}{\sin \alpha} \sqrt{\cos^2 \alpha - \sin^2 \beta}$; г) $H^2 \operatorname{ctg} \alpha$.

Варіант 2. а) $\frac{d}{\cos \alpha}$; б) $\frac{d \sin \beta}{\cos \alpha}$; в) $\frac{d}{\cos \alpha} \sqrt{\cos^2 \alpha - \sin^2 \beta}$; г) $d^2 \operatorname{tg} \alpha$.